

עין משפט
גזר מצוה

ע:

אֵין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית. [א] פי' בקונטרס כל האחריות נכסים על המקבל ושם אותם צמעות עליו וכל זמן שאין נותן לו מעותיו חולקים השכר ואע"ג דמשנה יתירא היא דהא תנא ליה (לעיל דף סח.) אין מושיצין חנווני למחזית שכר משום

דמקבל עליה פלגא דהפסד וכל שכן הכא דמקבל עליה כל אחריות נקט ליה משום סיפא אצל מקבלין לאן ברזל מן העכו"ם ולפירושו לא היו

רבית זו אלא מדרבנן שהוא קריב לשכר ורחוק להפסד וקשה דמאי פריך בגמרא ממתניתין דהכא אמתני' דבכורות (דף נו.) ושם: ד"ה אין) הא

ע"כ ס"ל למקשה דמתניתין דבכורות גדלג קביל עליה נכרי אונסא חולא מדפריך רבא אשינויא דלמי אי דקביל עליה אונסא חולא לאן ברזל קריית ליה ואם כן על כרחך הו"א רבית דרבנן ואפ"ה הוה אחי ליה שפיר הא דפטורי מן הבכורה משום כיון דלא נקוט מריה זוזי ברשותיה קיימי כדאמר צהדיא האי טעמא צפ"צ דבכורות (שם) מקמי דרמינן עלה ממתני' דהכא וא"כ מאי קשיא ליה ממתניתין דהכא ועוד דפריך בגמרא ולפלוג וליתני צדידיה אצל קיבל עליה אונסא חולא מקבלין הא עיקר מתניתין לא אחא אלא לאשמועי' דמן עכו"ם מקבלין כדפירש בקונטרס אצל בישראל דקביל עליה נותן אונסא חולא דמקבלין לא אנטריך כלל דהא מרישא שמעינן לה אצל מקבלין עגלים וסוסיים וכי' ונראה כמו שפי' רבינו חס דמתני' דהכא איירי ברבית דלורייטא שפסק דמים על האנן וגם פסק דמי השבח וקבל עליו לתת בכל שנה דבר קריב בין יהיה שם שבח בין לא יהיה והיינו רבית קלוזה ותנא ההיא דחנווני שהוא רבית דרבנן והכא קמ"ל דהאי רבית דלורייטא הוא כדקמני מפני שהוא רבית כלומר רבית דלורייטא ואע"ג דקמני לעיל (דף סד:) לא ישכור הימנו צפחות מפני שהוא רבית והיינו רבית דרבנן לפר"ת שעושה נכייטא רבית דע"כ דלך היו כמו שאר המשכנתא צנכייטא דשריא אצל האי מפני שהוא רבית דהכא אי לאו דלורייטא קאמר מאי קמ"ל וספר"ת משמע צירושלמי דקאמר איהו לאן ברזל היה לו ק' לאן ואמר ליה הרי עשויות לך צק' דינרים של זהב ולדות וחלב וגזיות שלך ואם מתו אתה חייב באחריותן ואתה מעלה לי שכר סלע מכל אחת ואחת משלך באחרונה אסור משמע צהדיא ששם עליו הקרן והשבח והשתא א"ש דאי לאו מתני' דהכא לא היו קשה לן מתני' דבכורות אמאי פטורין דשפיר חשיבי ברשות הנכרי כיון דאי לא יהיב ליה זוזי תפיש לבהמה ואי לא משכח לבהמה תפיש לולד אע"פ שנותן לו מהם קצבה בכל שנה ולהכי לא נפקי ולדות אחתי מרשות נכרי כי יש לו בהן עדיין קאת קנין אצל משום דחשיב ליה צמתני' דהכא רבית דלורייטא פריך שפיר דא"כ יאל מרשות בעלים לגמרי כשאר מלוה ורבא מסיק דהאי דפטור מן הבכורה לאו משום דקיימא ברשותא דמרה אלא משום דחשיב יד נכרי צאמצע כדמפרש ואולי וצבל דהוא יד נכרי צאמצע פטור דלא קרינא ביה כל מקנן תזכר (שמות לו) דמשמע שתהא מכל וכל רשות ישראל שלא תהא יד נכרי צאמצע כלל ופריך נמי שפיר לפלוג וליתני צדידיה אע"ג שכבר שמעינן לה מרישא כמו כן מקבלין לאן ברזל מן העכו"ם אינו חידוש וטפי אית לן לאיפלוגי צדידיה: **וְאֵי** רֵא משכח לבהמה תפיש לוֹדֵר הוּא אֵיהּ יד גברי **באמצע**. וא"ת מ"ש מבהמת ארנוגא דחייבת צבכורה ללישנא קמא דרבא צפ"ק דפסחים (דף ו. ו) ושם ד"ה התם) היכא דמני ישראל לסלוקיה צוזוי וה"ג אי יהיב ליה זוזי לא תפיש לא לבהמה ולא לולדות וי"ל דהתם עיקר הבהמה של ישראל מתחילה אלא דמשועבדת לארנוגא וכיון דמני לסלוקי צוזוי לא ינאת מרשות ישראל ולא חשיב יד נכרי צאמצע אצל הכא דמתחילה הבהמה של נכרי כל זמן שי' של לו לנכרי כח זה דאי לא יהיב זוזי תפיש לבהמה לא ינאת מרשות הנכרי ומקרי יד נכרי צאמצע דלא נסתלק לגמרי:

והיינו רבית דרבנן לפר"ת שפירא רבית דע"כ דלך היו כמו שאר המשכנתא צנכייטא דשריא אצל האי מפני שהוא רבית דהכא אי לאו דלורייטא קאמר מאי קמ"ל וספר"ת משמע צירושלמי דקאמר איהו לאן ברזל היה לו ק' לאן ואמר ליה הרי עשויות לך צק' דינרים

של זהב ולדות וחלב וגזיות שלך ואם מתו אתה חייב באחריותן ואתה מעלה לי שכר סלע מכל אחת ואחת משלך באחרונה אסור משמע צהדיא ששם עליו הקרן והשבח והשתא א"ש דאי לאו מתני' דהכא לא היו קשה לן מתני' דבכורות אמאי פטורין דשפיר חשיבי ברשות הנכרי כיון דאי לא יהיב ליה זוזי תפיש לבהמה ואי לא משכח לבהמה תפיש לולד אע"פ שנותן לו מהם קצבה בכל שנה ולהכי לא נפקי ולדות אחתי מרשות נכרי כי יש לו בהן עדיין קאת קנין אצל משום דחשיב ליה צמתני' דהכא רבית דלורייטא פריך שפיר דא"כ יאל מרשות בעלים לגמרי כשאר מלוה ורבא מסיק דהאי דפטור מן הבכורה לאו משום דקיימא ברשותא דמרה אלא משום דחשיב יד נכרי צאמצע כדמפרש ואולי וצבל דהוא יד נכרי צאמצע פטור דלא קרינא ביה כל מקנן תזכר (שמות לו) דמשמע שתהא מכל וכל רשות ישראל שלא תהא יד נכרי צאמצע כלל ופריך נמי שפיר לפלוג וליתני צדידיה אע"ג שכבר שמעינן לה מרישא כמו כן מקבלין לאן ברזל מן העכו"ם אינו חידוש וטפי אית לן לאיפלוגי צדידיה: **וְאֵי** רֵא משכח לבהמה תפיש לוֹדֵר הוּא אֵיהּ יד גברי **באמצע**. וא"ת מ"ש מבהמת ארנוגא דחייבת צבכורה ללישנא קמא דרבא צפ"ק דפסחים (דף ו. ו) ושם ד"ה התם) היכא דמני ישראל לסלוקיה צוזוי וה"ג אי יהיב ליה זוזי לא תפיש לא לבהמה ולא לולדות וי"ל דהתם עיקר הבהמה של ישראל מתחילה אלא דמשועבדת לארנוגא וכיון דמני לסלוקי צוזוי לא ינאת מרשות ישראל ולא חשיב יד נכרי צאמצע אצל הכא דמתחילה הבהמה של נכרי כל זמן שי' של לו לנכרי כח זה דאי לא יהיב זוזי תפיש לבהמה לא ינאת מרשות הנכרי ומקרי יד נכרי צאמצע דלא נסתלק לגמרי:

תשיך רֵא סגי דרֵאויי הבי. אצל אי תשוך ניחא דלא סגי דלא תשוך דאסור להלוות לו צחנס כדאמר קרא (דברים יו) לא תחנס ועוד שאמר הכתוב להלוות להם צרביית' וא"ת ומאי פריך מהאי קרא הא לא אסור אלא מדרבנן גזירה שמא ילמוד ממעשיו

כדאמרין בסמוך וי"ל דהכי פריך מהאי קרא כיון דאמר רחמנא לנכרי תשיךי' לא היה להם לתכמים לאסור והא דדריש ליה מקרא דשלמה אע"ג דלא אסור אלא משום גזירה אפשר דשלמה גזר אי נמי שלמה דיבר צרביית דלורייטא ורבנן הוא דאסמכוה מילתייהו אקרא דידיה ומה שנהגו עתה להלוות לנכרים אור"ת משום דצבל סופרים הלך אחר המיקל וקי"ל כאידך לישנא דמתני הא דרב הונא אצרייטא דרב יוסף ולא אסרו מעולם רב נחמן ורב הונא רבית דנכרי ואפי' ללישנא קמא יש להחמיר לפי שי' שעליו מס מלך ושרים והכל היו כדי חיינו ועוד שאנו שרויין בין האומות ואי אפשר לנו להשתכר צבוס דבר אם לא נישא וימתן עמהם הלכך אין לאסור רבית שמא ילמוד ממעשיו יותר משאר משא ומתן וא"ת כיון דרבית עכו"ם שרי לאידך לישנא למה לא חיה אותו שהלויה צריצית צמתים שהחיה יחזקאל צבנקת דורא כדאמר צתרגוס [צירושלמין] של והוה כד שלח פרעה וי"ל דשמא צני נח היו מוזהרין על הרבית כמו שהזהירו על הגזל ואע"ג דרבית לא אחי מגזל (לעיל סא.) מ"מ כי היכי דדרשינן צפרק ד' מיתות (סנהדרין דף טו.) דצני נח מוזהרין על הגזל מכל עץ הגן ולא גזל ה"ה לרבית ואונאה ואם תאמר ואם כן מאי פריך תשיך לא סגי דלא תשיך דלמא אחי למימר אע"ג דהזהירו על הרבית זה מזה שרי ליה לעכו"ם להלוות לישראל צרביית דאם היה אסור א"כ היה עובר ישראל משום לפני עור וי"ל דלמא תשיך לאחיק נפקא הא לנכרי

איזהו נשך פרק חמישי בבא מציעא

מתני' אין מקבלין לאן ברזל כל אחריות הנכסים על המקבל ושם אותם עליו צמעות וכל זמן שאין נותן לו מעותיו חולקין השכר. ואע"ג דמשנה יתירא היא דהא תנא ליה (לעיל דף סח.) אין מושיצין חנווני למחזית שכר משום דמקבל עליו פלגא דהפסד וכל שכן הכא דקביל כל האחריות עליו נקט ליה

משום סיפא אצל מקבלין לאן ברזל מן העכו"ם: **מדעס העכו"ם**. מפרש בגמרא (ס.) **גב' למימרא דספס לאן ברזל צרשוא דמקבל קיימא.**

ובאחריותו מדקמני (ט.) שהוא רבית: **ולדות פטורין מן הבכורה.** לא מיצטיא אמהות דפטורות מן הבכורה שאם ילדה צבור אינו קדוש שהרי הן עצמן של נכרי והתורה אמרה בישראל^(א) ולא צאחרים אלא אפילו ולדות שחזיים של ישראל אותן המגיעין לחלק ישראל פטורין מן הבכורה כשימעצרו וילדו. אלמא צרשוא דנותן קיימי דאי באחריות דמקבל קיימי אמאי פטורין: **הא דקביל עליה נכרי אונסא חולא.** מתניתין דבכורות כגון דקביל עליה אונסא חולא ומתני' דהכא דלא קביל עליה אונסא חולא: **אי דקביל עליה נכרי אונסא חולא לאן ברזל קריים ליה.** הלא הם פוחמים אצלו: **ועוד.** אי איתא דהיכא דקביל עליה אונסא חולא קריית ליה לאן ברזל: **אדני סיפא.** דמתני' אצל מקבלין לאן ברזל מן העכו"ם: **לפלוג וליתני צדידיה.** בישראל: **אידי ואידי דלא קביל עליה.** בעל הבהמות אונסא חולא וצרשוא דמקבל קיימי: **וגבי צבור היינו טעמא דפטורין מן הבכורה.** כיון דאי אחי נכרי תבע זוזי כמו ששמאן עליו ולא יהיב ליה תפיש לה לבהמה הראשונה שהיתה שלו ואי לא משכח בהמה תפיש לולדות המגיעין לחלקו של ישראל: **הוה ליה יד נכרי צאמצע.** יש לו כח צולדות הלכך אף הן פטורין מן הבכורה: **שבור מנלא.** מלך פרס היה ונוטל ממון מישראל וחונן צהם דלים נכרים שהם דלים מן המנאות:

אפי' רבית דעובד כוכבים. שישראל נוטל מן העובד כוכבים יורד לטימיון: **מאי לאו תשוך.** שמומר אתה ליקח הימנו נשך: **לא תשיך.** דוקא קאמר אתה תן לו רבית: **לא סגיאל דלאו הכי.** וכי צא הכתוב לזוות עליו ליתן רבית לעכו"ם. דאילו להחמיר קאמר פשיטא מהיכי תיתי ליה למיכסרי: **בכרי**

משמע צהדיא ששם עליו הקרן והשבח והשתא א"ש דאי לאו מתני' דהכא לא היו קשה לן מתני' דבכורות אמאי פטורין דשפיר חשיבי ברשות הנכרי כיון דאי לא יהיב ליה זוזי תפיש לבהמה ואי לא משכח לבהמה תפיש לולד אע"פ שנותן לו מהם קצבה בכל שנה ולהכי לא נפקי ולדות אחתי מרשות נכרי כי יש לו בהן עדיין קאת קנין אצל משום דחשיב ליה צמתני' דהכא רבית דלורייטא פריך שפיר דא"כ יאל מרשות בעלים לגמרי כשאר מלוה ורבא מסיק דהאי דפטור מן הבכורה לאו משום דקיימא ברשותא דמרה אלא משום דחשיב יד נכרי צאמצע כדמפרש ואולי וצבל דהוא יד נכרי צאמצע פטור דלא קרינא ביה כל מקנן תזכר (שמות לו) דמשמע שתהא מכל וכל רשות ישראל שלא תהא יד נכרי צאמצע כלל ופריך נמי שפיר לפלוג וליתני צדידיה אע"ג שכבר שמעינן לה מרישא כמו כן מקבלין לאן ברזל מן העכו"ם אינו חידוש וטפי אית לן לאיפלוגי צדידיה: **וְאֵי** רֵא משכח לבהמה תפיש לוֹדֵר הוּא אֵיהּ יד גברי **באמצע**. וא"ת מ"ש מבהמת ארנוגא דחייבת צבכורה ללישנא קמא דרבא צפ"ק דפסחים (דף ו. ו) ושם ד"ה התם) היכא דמני ישראל לסלוקיה צוזוי וה"ג אי יהיב ליה זוזי לא תפיש לא לבהמה ולא לולדות וי"ל דהתם עיקר הבהמה של ישראל מתחילה אלא דמשועבדת לארנוגא וכיון דמני לסלוקי צוזוי לא ינאת מרשות ישראל ולא חשיב יד נכרי צאמצע אצל הכא דמתחילה הבהמה של נכרי כל זמן שי' של לו לנכרי כח זה דאי לא יהיב זוזי תפיש לבהמה לא ינאת מרשות הנכרי ומקרי יד נכרי צאמצע דלא נסתלק לגמרי:

תשיך רֵא סגי דרֵאויי הבי. אצל אי תשוך ניחא דלא סגי דלא תשוך דאסור להלוות לו צחנס כדאמר קרא (דברים יו) לא תחנס ועוד שאמר הכתוב להלוות להם צרביית' וא"ת ומאי פריך מהאי קרא הא לא אסור אלא מדרבנן גזירה שמא ילמוד ממעשיו

כדאמרין בסמוך וי"ל דהכי פריך מהאי קרא כיון דאמר רחמנא לנכרי תשיךי' לא היה להם לתכמים לאסור והא דדריש ליה מקרא דשלמה אע"ג דלא אסור אלא משום גזירה אפשר דשלמה גזר אי נמי שלמה דיבר צרביית דלורייטא ורבנן הוא דאסמכוה מילתייהו אקרא דידיה ומה שנהגו עתה להלוות לנכרים אור"ת משום דצבל סופרים הלך אחר המיקל וקי"ל כאידך לישנא דמתני הא דרב הונא אצרייטא דרב יוסף ולא אסרו מעולם רב נחמן ורב הונא רבית דנכרי ואפי' ללישנא קמא יש להחמיר לפי שי' שעליו מס מלך ושרים והכל היו כדי חיינו ועוד שאנו שרויין בין האומות ואי אפשר לנו להשתכר צבוס דבר אם לא נישא וימתן עמהם הלכך אין לאסור רבית שמא ילמוד ממעשיו יותר משאר משא ומתן וא"ת כיון דרבית עכו"ם שרי לאידך לישנא למה לא חיה אותו שהלויה צריצית צמתים שהחיה יחזקאל צבנקת דורא כדאמר צתרגוס [צירושלמין] של והוה כד שלח פרעה וי"ל דשמא צני נח היו מוזהרין על הרבית כמו שהזהירו על הגזל ואע"ג דרבית לא אחי מגזל (לעיל סא.) מ"מ כי היכי דדרשינן צפרק ד' מיתות (סנהדרין דף טו.) דצני נח מוזהרין על הגזל מכל עץ הגן ולא גזל ה"ה לרבית ואונאה ואם תאמר ואם כן מאי פריך תשיך לא סגי דלא תשיך דלמא אחי למימר אע"ג דהזהירו על הרבית זה מזה שרי ליה לעכו"ם להלוות לישראל צרביית דאם היה אסור א"כ היה עובר ישראל משום לפני עור וי"ל דלמא תשיך לאחיק נפקא הא לנכרי

מסורת הש"ס

- ↑ [בכורות טו:] א) [לקמן ע"א.] א) בכורות טו., ד) [לפלוג וליתני צדידיה כ"ל:], ט) [לקמן ע"א:] א) [במדבר ג, א] ב) ב"א ט"פ: כדי לחקור, ט) צמקום: לנכרי תשיך, כס"א: דמלוה לחקור.

תורה אור השלם

- ↑ מרבך הונו בגשך ותרביית לחונן דלים יקבצנא: משלי כח ח
- ↑ לַבְרִי תִשְׁחָד וּלְאֶחָדִיק לא תשיך למען יִרְבֶּכֶךָ ?? אֶלְדִּיק בְּכָל מִשְׁלַח יְדֶךָ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָךְ בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
- ↑ דברים כג כא

הגהות הב"ח

- ↑ גב' דלא קביל עליה מרה אונסא חולא אצל קביל עליה מרה: (ט) רש"י ד"ה למימרא וכו' מדקמני מפני שהוא:

גליון הש"ס

- ↑ גב' דאפי' רבית דעכו"ם. עיין מסות דף כ ע"א:

הגהות הגר"א

- ↑ [א] תוס' ד"ה אין. פירש כו. י"ב וכן פי' הרמב"ם (ועמ"ש רבינו צו"ד ר"ס קע"ו):